

УДК 327:324(4-11)

Юрійчук Є. П.

д. політ. н., проф. кафедри політології та державного управління
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. М. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна
y.yuriychuk@chnu.edu.ua.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФЕРЕНДНИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВАХ БАЛТІЇ¹

Автор розглядає зовнішньополітичні аспекти референдних процесів у державах Балтії: аналізує досвід використання інституту референдуму та вказує на його істотні відмінності в Естонії, Латвії, Литві; доводить, що успішними були референдуми, які так чи інакше стосувалися зовнішньополітичних питань; констатує, що для України в контексті відновлення суверенітету на анексованих РФ територіях важливий досвід проведення референдумів у балтійських державах щодо нормативного забезпечення, визначення часу їх проведення, організації, інформаційного забезпечення та, основне, врахування розстановки сил на міжнародній арені як фактору зовнішньополітичної легітимації винесених на референдум рішень.

Ключові слова: зовнішня політика, референдум, держави Балтії, суверенітет, євроінтеграція.

Використання інституту референдуму у державах Балтії було передбачено ще додатковим німецько-російським договором від 27 серпня 1918 р. (щодо долі Естляндії та Ліфляндії)², проте у якості плебісциту за своєю суттю. Реалізація ж народного суверенітету шляхом референдуму в цьому регіоні розпочалася ще в період перебудови, активізувалася впродовж 1990-х років у зв'язку з розпадом СРСР і свідчила про прагнення вирішити складні питання утворення та розбудови нових держав, етнічних, екологічних, енергетичних проблем, визначення зовнішньополітичного курсу країни у цивілізований, демократичний спосіб. У контексті збереження територіальної цілісності держав, і особливо України у зв'язку з анексією Криму та територій Луганської та Донецької областей, постає проблема відновлення суверенітету і проведення, в зв'язку з цим, референдумів в цих регіонах. Успішний досвід використання цього інституту в державах Балтії для відновлення суверенітету та його подальшої реалізації, особливо з огляду на активізацію процесів європейської та євроатлантичної інтеграції України, потребує більш уважного вивчення, оскільки виконання Копенгагенських критеріїв є необхідною умовою входження до європейських структур, а врахування та передбачення позиції та поведінки провідних

¹ Стаття була підготовлена для міжнародної наукової конференції «Соціальні та політичні трансформації у Центральній та Східній Європі (1917–2017 рр.): чинники, досягнення, проблеми» (28–29 червня 2017 року, ОНУ імені І. І. Мечникова, Одеса, Україна).

² Федоренко В. Юридична сила референдумів, плебісцитів // Віче. — 2000. — № 8. — С. 63–64.

світових гравців є запорукою успіху цих процесів. До того ж ідея побудови своєї власної геополітичної вісі (держави Вишеградської четвірки, Балтії, Румунія, Україна) для посилення безпеки України й протистояння як глобальним, так і суверенним геополітичним ризикам актуалізує вивчення окреслених проблем.

Незважаючи на досить глибокий аналіз проблем та особливостей референдумів таких юристів і політологів як А. Д. Батлер, М. Веллер, К. Вітман, Л. ЛеДюк, О. Задорожній, М. Квортрап, Б. Кеш, Т. Кронін, А. Лейпхарт, Дж. Мацусака, Д. Мюллер, О. Ренні, В. Погорілко, М. Савчин, Е. Тірні, В. Томсінов, В. Федоренко, С. Хаг, Дж. Цебеліс та ін., зовнішньої політики держав Балтії — Г. Гвалія, Дж. Джонсон, І. Демір, В. Завадський, Л. Е. Кауппіла, К. Коровіна М. Сілзер та ін., питання використання референдумів як інструменту зовнішньої політики держав Балтії в геополітичному контексті залишаються недостатньо розглянутими, що й спричинило звернення автора до цієї теми.

Мета статті: охарактеризувати зовнішньополітичні аспекти референдних процесів у державах Балтії.

Завдання: проаналізувати референдні процеси у балтійських державах щодо: відновлення суверенітету; питань громадянства; європейської інтеграції, енергетичної та екологічної безпеки як умов зовнішньополітичної легітимації влади.

Після розпаду СРСР основною умовою визнання нових держав як суб'єктів міжнародних відносин було дотримання законодавчо передбаченої процедури виходу з СРСР. Оскільки держави Балтії не приєднувалися до договору про утворення СРСР, а були незаконно включені до нього 1940 р., то на них не поширювалася дія механізму виходу союзних республік з СРСР. Прийнявши Декларації про незалежність, вони заявили про намір відновити політичну самостійність. Такої позиції дотримуються не тільки уряди цих держав, а і США, Європейський суд з прав людини, Європейський Союз. Заперечує цю точку зору щодо Латвії уряд РФ.

Проведення загальносоюзного референдуму щодо збереження СРСР 3 березня 1991 р. здійснювалося з метою укладення нового союзного договору — Союзу суверенних держав як м'якої федерації, яке планувалося на 20 серпня 1991 р. Уряди тогочасних Прибалтійських республік відмовились від його проведення, натомість провівши опитування населення щодо незалежності держав. Після кривавих січневих подій 1991 р. у Вільнюсі, Каунасі, Ризі, спричинених радянськими військовими, референдум про незалежність Литви був проведений за місяць до оголошеного союзного, й тоді одразу ж Литовська Республіка була визнана Ісландією. В Естонії та Латвії його проводили в день, визначений для загальносоюзного плебіситу. 28 січня 1991 р. Президент СРСР М. С. Горбачов підтвердив конституційне право виходу республік Прибалтики зі складу СРСР, а тому проведення референдумів про відновлення незалежності мало правове підґрунтя. Їхні результати засвідчили схвалення населенням відновлення державності за досить високої явки, що є безсумнівним легітимаційним фактором (таблиця 1).

Таблиця 1

Загальнонаціональні референдуми щодо питань суверенітету та зовнішньої політики в державах Балтії¹

Дата проведення	Зміст питань референдуму	Результат «так» %	Явка виборців %
Естонська Республіка — незалежна з 24.02.1918			
3.03.1991	Про відновлення державної самостійності та незалежності	77,73	90,47
17.03.1991	Про перетворення та збереження СРСР	95,46 ²	30
28.06.1992	1. Про прийняття Конституції	91,86	66,36
	2. Про надання претендентам на громадянство Естонії, які подали клопотання до 5 червня 1992 р., права взяти участь у перших парламентських і президентських виборах (5017 осіб)	46,52	66,18
14.09.2003	Про вступ до ЄС і прийняття закону про внесення змін до Конституції	66,83	64 Таллінн–69
Латвійська Республіка — незалежна з 18.11.1918			
3.03.1991	Про відновлення незалежності	73,68	87,57
17.03.1991	Про перетворення та збереження СРСР	95,84	20,0
3.10.1998	Про внесення змін до Закону про громадянство Латвійської Республіки (про інтеграцію негромадян в латвійське суспільство)	53,02	69,82
20.09.2003	Про вступ до ЄС	66,97	
18.02.2012	Про внесення змін до Сатверсме (Ст. 4, 18, 21, 101, 104 щодо статусу російської мови як другої державної мови, робочих мов для самоврядування — латиської та російської, права на отримання інформації латиською та російськими мовами)	17,69 Рішення не прийнято	71,13
Литовська Республіка — незалежна з 16.02.1918			
9.02.1991	Про відновлення незалежності	76,46 90,5	84,7
17.03.1991	Про перетворення та збереження СРСР	99,13	19,0
23.05.1992	Про відновлення інституту президента	39,89	57,68
14.06.1992	Про вимогу компенсації з боку Росії за екологічну шкоду, нанесену Литві військами СРСР протягом 1940–1991 рр.	92,59 (68,95)*	74,47 (76,0)*
25.10.1992	Про прийняття Конституції	75,42 (56,76)*	75,26
10– 11.03.2003	Про вступ до ЄС	91,1	63,4

¹ Складено автором за: Юрійчук С. П. Електоральна та референдна легітимація влади на пострадянському просторі: зовнішньополітичні аспекти : монографія / Євгенія Юрійчук. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012; The Central Electoral Commission of the Republic of Latvia [Electronic resource]. — Available at: <https://www.cvk.lv/pub/public/>; The Central Electoral Commission of the Republic of Lithuania [Electronic resource]. — Available at: <http://www.vrk.lt/en/>.

² Оскільки на територіях республік не створювали органів з проведення союзних референдумів, результати голосування стосуються тільки місць дислокації радянських військових частин, де й проголосували в Естонії — 30 %, Латвії — 20 %, Литві — 19 % виборців.

Закінчення табл. 1

Дата проведення	Зміст питань референдуму	Результат «так» %	Явка виборців %
12.10.2008	Про відновлення Ігналінської атомної електростанції	Не відбувся	
14.10.2012	Про будівництво нової атомної електростанції в Литовській Республіці (консультативний)	35,23 Рішення не прийнято	62,68
29.06.2014	Про зміну статей 9, 47 і 147 Конституції Литовської Республіки щодо заборони продажу землі іноземцям	72,83	14,98

*У дужках вказано альтернативні дані.

Ці референдуми були вкрай важливими для юридичного підґрунтя суверенітету, оскільки продемонстрували світові прагнення мешканців до незалежності своїх держав і створили основи для зовнішньополітичної легітимації влади. Коли після провалу серпневого путчу 1991 р. про свій суверенітет заявили Естонія та Латвія, держави Балтії отримали підтримку не тільки європейських країн, а й США, президент яких Джордж Буш заявив, що у випадку використання Росією збройних сил проти Литви, США будуть реагувати відповідно. 2 вересня США офіційно визнали Литовську, Латвійську та Естонську Республіки, 6 вересня їхню незалежність визнала й Державна Рада — вищий орган управління Радянського Союзу, а також держава Ізраїль. Офіційне визнання дало змогу балтійським державам приступити до реалізації планів євроатлантичної та, передусім, європейської інтеграції. Останній напрямок був реальніший, оскільки ще в серпні 1991 р. на зустрічі 12 країн-членів Європейської Економічної Співдружності в рамках Європейського політичного співробітництва (ЕРС) за пропозицією Данії та Німеччини було ухвалене рішення про визнання відновлення суверенітету балтійських держав. Спеціально розроблена для допомоги Естонії, Латвії й Литві програма Phare повинна була почати діяти вже з січня 1992 р., а в травні 1992 р. з усіма трьома республіками були підписані угоди про торгівлю й співробітництво з ЄС.

Після одержання офіційного підтвердження незалежності з боку СРСР 6 вересня 1991 р. держави Балтії одразу ж подали заявки на вступ до Ради Європи, одержання статусу «спеціально запрошеного гостя», а подальша розбудова політичної системи та конституційне закріплення процесів інституціоналізації нових суспільних відносин уже перебувала під моніторингом європейських структур. 17 вересня вони стали членами ООН.

Глобалізація та об'єднання держав у союзи та блоки, особливо на теренах Європи, зокрема вступ більшості європейських держав до ЄС у 90-х роках ХХ ст. спричинили четвертий етап розвитку конституціоналізму, оскільки ці глобальні процеси змусили держави-претенденти на членство в ЄС внести зміни до конституцій своїх країн, з метою узгодити їх із за-

гальноєвропейськими стандартами та міжнародними домовленостями¹, що й здійснювалося шляхом референдумів.

Для визначення політичного курсу, форми правління, формування органів влади необхідно було прийняти конституції та провести вибори, тобто виконати обов'язкову умову вступу до РЄ, на чому остання особливо наполягала. У політичних еліт виникло побоювання щодо правонаступництва відновлених держав Естонської Республіки 1918–1940 рр., Латвійської Республіки 1918–1940 рр. у разі прийняття нових конституцій замість відновлення дії естонської Конституції 1938 р. та латиської Конституції 1922 р. Проте все ж були проведені референдуми щодо прийняття Конституцій в Естонії та Литві, а в Латвії — пізніше, після урегулювання проблем із неграмадянами.

Основним завданням для нових держав поставало здійснення ефективного контролю на своїй території, створення політичної системи, формування системи органів державної влади шляхом виборів на демократичних засадах, зокрема, що було можливим за умови їх підтримки представниками титульної нації, громадянами нової держави. Референдуми щодо питань громадянства були актуальними для Естонії та Латвії, оскільки у Литві правонаступництво держави призвело до автоматичної зміни громадянства й активного виборчого права її мешканці не були позбавлені.

В умовах порівняно невеликої відносної більшості титульного населення в Латвії та Естонії республіканське громадянство було надано тільки особам, що проживали в цих республіках на момент їх приєднання до СРСР, і їхнім нащадкам. Недопуск до електоральної участі неестонців і нелатишів став причиною критики Європейськими структурами урядів цих держав, експертами Венеціанської комісії (ВК) з різних країн, оскільки це суперечило ст. 3 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини й гальмувало процес входження до ЄС. Проте етнічний (з естонців) склад Ріігікогу за парламентарної форми правління дозволив розбудовувати національну державу та відстоювати національні інтереси Естонії на міжнародній арені, оскільки особливістю політичної культури населення було покладання в політичних питаннях на парламентарів.

На референдумі 3 жовтня 1998 р. латиські виборці невеликою більшістю схвалили лібералізацію Закону про громадянство, наблизивши його до європейських стандартів та усунувши можливі перешкоди для вступу до ЄС. Однак частина населення на той час усе-таки залишилася «неграмадянами».

На кінець 2010-х років припинений моніторинг дотримання прав російськомовного населення Радою Європи та ОБСЄ у Латвії, вплив російських олігархів та російської спільноти мінімальний, до того ж до 2007 р. включно було ліквідоване масове безгромадянство. Одночасно було вирішене питання російської мови як мови міжнаціонального спілкування: в Естонії і Литві такою стала англійська мова, в Латвії питання російської мови пере-

¹ Досвід конституційних реформ: порівняльний аналіз європейського досвіду. (Центральна-Східна Європа, Прибалтика, Франція, Німеччина). — Accessed March 22, 2010. — www.spra.ukma.kiev.ua/.

одично актуалізується. Знову воно постало на референдумі відносно недавно — 18 лютого 2012 р., що спричинено активізацією діяльності «Русского мира» на всьому пострадянському просторі та прагненням контролю РФ за цією територією. Воно стосувалося внесення змін до Сатверсме (Ст. 4, 18, 21, 101, 104) щодо статусу російської мови як другої державної мови, та встановлення робочих мов для органів самоврядування — латиської та російської, а також права на отримання інформації латиською та російською мовами. Проте рішення не було прийняте, оскільки тільки 24,95 % виборців проголосувало «Так», замість необхідних 50 % + 1.

Референдуми про вступ до ЄС 2003 р. були особливими для всіх держав Балтії, оскільки набували безпосередньо-легітимізаційного значення для європейських держав не тільки як показник підтримки населенням інтеграційного курсу урядів, а й як чергове підтвердження відповідності політичним Копенгагенським критеріям членства в ЄС (1993 р.).

Після одержання запрошень вступити до ЄС у державах Балтії передусім була підготовлена нормативна база референдуму. Литва однією з перших розпочала роботу у цьому напрямку, пам'ятаючи, що 1997 р. у Люксембурзі Європейська Рада не включила Литву до першої групи країн-кандидатів. Остаточний затверджений варіант закону про референдум не містив кворуму явки, проте рішення приймалося абсолютною більшістю голосів виборців. Естонія забезпечила зовнішньополітичну легітимізацію майбутнього референдуму експертизою ВК тексту Конституції на предмет приєднання до ЄС. В Естонії внесли до бюлетеня не тільки питання, винесене на голосування, варіанти можливих відповідей, а й самі зміни до Конституції. У Латвії ж до бюлетеня було включено тільки зміст основного питання, без тексту конституційних змін¹.

Хоча країни Балтії тісно співпрацювали в регіональних організаціях (Балтійська асамблея), але в питанні проведення референдуму щодо вступу до ЄС кожна держава діяла окремо щодо виборців. В інформаційній кампанії, на думку керівників держав, потрібно було вести роз'яснювальну роботу не тільки з позицій інтеграції, а й з позицій євроскептицизму. Своєрідною частиною інформаційної кампанії референдуму стало підписання в Афінах Договору про вступ до ЄС 16 квітня 2003 р., оскільки саме з цього моменту країни-кандидати могли брати участь у засіданнях інститутів ЄС.

Литва першою проводила референдум — 11–12 травня 2003 р., литовці продемонстрували однаковість в європейському виборі, показавши результат 91,1 % голосів «так». До того ж ці дані відповідали вимогам усіх редакцій законів про референдум щодо явки і кворуму прийняття рішення (1989 р. 50 %/50 %; 2002 р. — 50 %/1/3; 2003 р. — 50 %/проста більшість). І це попри складну політичну ситуацію та загострення протиріч серед політичної еліти, що вилилося в ініціювання проросійськими силами процедури імпичменту щодо президента Роландаса Паксаса. Проте з питань зовнішньополітичного курсу суперечок не спостерігалось і луна-

¹ The Central Electoral Commission of the Republic of Latvia. Accessed May 17, 2017. — http://www.cvk.lv/cvkserv/Tn_es/zime.pdf.

ли запевнення в подальшому дотриманні визначених пріоритетів. Після голосування в Литві кількість єврооптимістів в Естонії та Латвії значно збільшилася. Хоча Латвія останньою з країн-кандидатів проводила референдум, проте врахувала позитивний досвід інших країн в агітаційній кампанії та досягла бажаного результату. З 1 травня 2004 р. держави Балтії стали членами ЄС.

Після входження до ЄС винесення на референдум як політичних, так і соціальних питань у Латвії здебільшого не мало результату.

Досвід референдного процесу у Литві був різним: у випадку опитування про відновлення роботи Ігналінської атомної станції — виборці проігнорували опитування, а щодо заборони будівництва нової атомної електростанції (2012 р.) висловилися позитивно, тобто зовнішньополітичні питання пов'язані з діяльністю РФ як в минулому, так і майбутньому, та енергетичною й екологічною безпекою або ігнорувалися виборцями, або ж вирішувалися негативно. Негативний досвід був і у конституційного референдуму 2014 р. щодо продажу землі іноземцям, проте такий результат уже вкотре був теж як наслідок побоювань втрати контролю над територією та суверенітету внаслідок імовірного скуповування землі іноземцями (росіянами) через підставних осіб.

Висновки

• Держави Балтії протягом останніх десятиліть напрацювали певний досвід використання інституту референдуму, хоча він істотно відрізняється в окремих країнах: від мінімального застосування в Естонії, поміркованого використання в Латвії — до широкого залучення населення у прийнятті рішень, у тому числі й зовнішньополітичних, у Литві. Певним чином це пов'язано з геополітичним впливом держав, з якими історично склалися тісні відносини внаслідок перебування в їх складі: Швеції, Російської імперії, Речі Посполитої відповідно, та їх формою правління, політичною культурою населення. Успішними були референдуми, які так чи інакше стосувалися зовнішньополітичних питань: щодо відновлення та реалізації суверенітету держави та народу; громадянства (Естонія, Латвія); євроінтеграції; про вимогу компенсації з боку РФ за екологічну шкоду, завдану Литві військами СРСР упродовж 1940–1991 рр.; енергетичної безпеки та суверенітету (Литва). Водночас питання статусу російської мови, хоча й неодноразово було ініційоване в Латвії проросійськими політичними силами, не набуло позитивного вирішення.

• Референдуми відновлення суверенітету були вкрай важливими для юридичного підґрунтя суверенітету, оскільки продемонстрували світові прагнення мешканців до незалежності своїх держав і створили основи для їх міжнародного визнання, що дало змогу балтійським державам приступити до реалізації планів євроатлантичної та, передусім, європейської інтеграції.

• Для України в контексті відновлення суверенітету на анексованих РФ територіях важливий досвід проведення референдумів у балтійських державах щодо нормативного забезпечення, визначення часу їх проведення,

організації, інформаційного забезпечення та, основне, врахування розстановки сил на міжнародній арені як фактору зовнішньополітичної легітимації винесених на референдум рішень.

Список використаних джерел

1. Федоренко В. Юридична сила референдумів, плебісцитів // Віче. — 2000. — № 8. — С. 57–69.
2. Юрійчук С. П. Електоральна та референдна легітимація влади на пострадянському просторі: зовнішньополітичні аспекти : монографія / Євгенія Юрійчук. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. — 480 с.
3. The Central Electoral Commission of the Republic of Latvia [Electronic resource]. — Available at: <https://www.cvk.lv/pub/public/>.
4. The Central Electoral Commission of the Republic of Lithuania [Electronic resource]. — Available at: <http://www.vrk.lt/en/>.
5. The Central Electoral Commission of the Republic of Estonia [Electronic resource]. — Available at: <http://www.vvk.ee/varasemad/rh03/yldinfo/englinfo.stm>.

Referencies

1. Fedorenko V. Yurydychna syła referendumiv, plebistsytiv // Viche. — 2000. — № 8. — S. 57–69.
2. Yuriychuk YE. P. Elektoral'na ta referendna lehitymatsiya vlady na postradyans'komu prostori: zovnishn'opolitychni aspekty : monohrafiya / Yevheniya Yuriychuk [Tekst]. — Chernivtsi : Chernivets'kyu nats. un-t, 2012. — 480 s.
3. The Central Electoral Commission of the Republic of Latvia. [Electronic resource]. — Available at: <https://www.cvk.lv/pub/public/>.
4. The Central Electoral Commission of the Republic of Lithuania. [Electronic resource]. — Available at: <http://www.vrk.lt/en/>.
5. The Central Electoral Commission of the Republic of Estonia. [Electronic resource]. — Available at: <http://www.vvk.ee/varasemad/rh03/yldinfo/englinfo.stm>.

Стаття надійшла в редакцію 30.08.2017.

Юрійчук Е. П.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича
ул. М. Коцюбинского, 2, г. Черновцы, 58012, Украина

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕФЕРЕНДУМНЫХ ПРОЦЕССОВ В ГОСУДАРСТВАХ БАЛТИИ

Резюме

Автор рассматривает внешнеполитические аспекты референдумных процессов в государствах Балтии: анализирует опыт использования института референдума и указывает на его существенные отличия в Эстонии, Латвии, Литве; доказывает, что успешными были референдумы, которые так или иначе касались внешнеполитических вопросов; подчеркивает, что для Украины в контексте возобновления суверенитета на аннексированных РФ территориях важен опыт проведения референдумов в балтийских государствах касательно нормативного обеспечения, определения времени их проведения, организации информационного обеспечения и, главное, учета расстановки сил на международной арене как фактора внешнеполитической легитимации вынесенных на референдум решений.

Ключевые слова: внешняя политика, референдум, государства Балтии, суверенитет, евроинтеграция.

Yuriychuk Y. P.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotciubinskoho 2, Chernivtsi 58012, Ukraine

FOREIGN POLICY ASPECTS OF REFERENDUM PROCESSES IN THE BALTIC STATES

Summary

The author considers the foreign policy aspects of referendum processes in the Baltic States, analyzes the experience gained in using the referendum institute in recent decades. The author points out the differences in experience in individual countries: from minimal use in Estonia, moderate use in Latvia — to a wide involvement of the population in decision-making, including foreign policy, in Lithuania. This fact is explained by the geopolitical influence of the states with which there were historically formed close relations as a result of being their part: Sweden, the Russian Empire, the Polish-Lithuanian Commonwealth, respectively, and their form of government, the political culture of the population.

The author argues that those referendums were successful, which somehow related to foreign policy issues: on the restoration and realization of the sovereignty of the state and people; citizenship (Estonia, Latvia); European integration; on the demand for compensation from Russia for environmental damage inflicted to Lithuania by the USSR troops during 1940–1991; energy security and sovereignty (Lithuania). At the same time, the question of the status of the Russian language, although it was repeatedly initiated in Latvia by pro-Russian political forces, did not come up with a positive solution.

The author believes that the referendums for the restoration of sovereignty were extremely important for the legal basis of sovereignty, since they demonstrated the world's aspirations of the inhabitants for the independence of their states and created the basis for their international recognition, which enabled the Baltic States to start implementation of Euro-Atlantic and, above all, European integration plans.

According to the author, the high results of popular voting, along with observance of international standards during referendums and changes to the regulatory framework in accordance with the recommendations of the Venice Commission, have become an important factor in foreign policy legitimacy of the European integration policy of the Baltic States.

The experience of referendums in the Baltic States concerning normative provision, fixing time of their holding, organization, information provision and, most importantly, taking into account the alignment of political actors' forces in the international arena as a factor of foreign policy legitimacy of the decisions put forward at the referendum, is important for Ukraine, in the context of the restoration of sovereignty in the annexed Russian territories.

Key words: foreign policy, referendum, Baltic States, sovereignty, Eurointegration.